

بررسی تطبیقی مفهوم قرائت ترتیل از منظر قرآن، سنت و علم تجوید

مجید ابراهیمیان کپورچال

کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث و دانشجوی دکتری شیعه شناسی Majid_ebrahimiyan@yahoo.com

چکیده

واژگان قرائت، ترتیل، از کلماتی هستند که در زمینه خواندن قرآن کاربرد دارند و از زمان نزول قرآن تا به هم اکنون اندیشمندان و لغت شناسان و اساتید فن قرائت و تجوید به دنبال تعریف صحیحی از این واژگان می باشند که بتوانند مصداق درستی از آن را در خواندن آیات قرآن کریم به کار برند از این رو در این مقاله ضمن بررسی معنا شناسی واژه های قرائت و ترتیل، مصداق صحیحی از ترتیل را در عصر حاضر مورد مطالعه قرار خواهیم داد.

واژگان کلیدی: قرآن، سنت، قرائت، ترتیل، تجوید

۱- مقدمه

ستایش و سپاس مخصوص پروردگار جهانیان است و درود و سلام بر سرور رسولان و ائمه هدی (علیهم السلام) قرآن کریم و دیعه بی همتا از سوی خالق بی نیاز به خلقی نیازمند می باشد. اوامروناوهای آن از فطرت و نیاز بشر برخاسته است و این خود رمز ماندگاری قرآن کریم است. یکی از مهمترین علوم قرآنی علم قرائت است که از صدر اسلام تا به امروز دارای اهمیت ویژه ای بوده و همواره یکی از عوامل موثر در اثبات اصالت قرآن به حساب می آمده است. امر تعلیم قرائت قرآن توسط شخص پیامبر (ص) آغاز گردیده است و از همان اوان عده ای به این کار بزرگ همت گماشته و در ادوار مختلف عهده دار قرائت قرآن و تعلیم آن در جوامع اسلامی بوده اند و واژه هایی چون قرائت، ترتیل همیشه مورد تحقیق و بررسی اساتید فن قرائت بوده است تا اینکه بتوانند مصداق صحیحی از آن را در خواندن آیات قرآن کریم بکار برند.

۲- مفهوم قرائت

راغب گوید: «الْقِرَاءَةُ: ضَمُّ الْحُرُوفِ وَ الْكَلِمَاتِ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ فِي التَّرْتِيلِ، أَوْ لَيْسَ يُقَالُ ذَلِكَ لِكُلِّ جَمْعٍ. لَا يُقَالُ: قَرَأْتُ الْقَوْمَ إِذَا جَمَعْتَهُمْ، وَ يَدُلُّ عَلَى ذَلِكَ أَنَّهُ لَا يُقَالُ لِلْحَرْفِ

الْوَاحِدِ إِذَا تَفَوَّهَ بِهِ قِرَاءَةً...»^۱ الْقِرَاءَةُ: پیوستن و متصل نمودن بعضی از حروف و کلمات به بعضی دیگر در آشکار خواندن قرآن بطور (ترتیل) است و به هر جمعی قرائت گفته نمی شود مثلاً وقتی قومی وعده ای را جمع کنند- قَرَأْتُ الْقَوْمَ- گفته نمی شود، چیزی که دلالت بر این دارد این است که اداء کردن یک حرف از حروف الفباء را قرائت نمی گویند...

در منجد می خوانیم: «الْقِرَاءَةُ: کیفیت و چگونگی خواندن»^۲ در قاموس قرآن بیان شده است: «قرء: جمع کردن... خواندن را از آن جهت قرائت گویند که در خواندن، حروف و کلمات کنار هم جمع می شوند»^۳

بنابراین می توان گفت قرائت یعنی:

حروف معینی را در کنار هم فراهم آوردن و آن ها را شمرده و به صورتی واضح و روشن ادا کردن به گونه ای که شنونده بتواند هر یک از حروف و کلمات را هنگام خواندن تشخیص دهد و به چگونگی، کیفیت و نوع خواندن نیز قرائت گفته می شود.

۳- مفهوم ترتیل

درباره ترتیل گویند: «تَرْتِيلُ الْقِرَاءَةِ: التَّأْنِي فِيهَا وَ التَّمَهَّلُ وَ تَبْيِينُ الْحُرُوفِ وَ الْحَرَكَاتِ، تَشْبِيْهَا بِالتَّغْرِ الْمُرْتَلِّ... يُقَالُ رَتَّلَ الْقِرَاءَةَ وَ تَرْتَّلَ فِيْهَا...»^۴

ترتیل قرائت یعنی: با دقت و تانی و آشکار بیان کردن حروف و حرکات می باشد، اینکه تشبیه شده به دندان های منظم و با

۱. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۴۱۸ ه.ق.، ص ۶۶۸-۶۶۹.

۲. بستانی، فواد افرام، منجد الطلاب، مترجم، بندرریگی، محمد، تهران، اندیشه اسلامی، ۱۳۸۸ ه.ش، ص ۶۸۸.

۳. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱

ه.ش، ج ۵، ص ۲۶۰.

۴. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت، دار صادر، بی تا، چاپ سوم، ج ۱۱، ص ۲۶۵ و ابن اثیر جزری، مبارک بن محمد، النهایه فی غریب الحدیث و الاثر، قم انتشارات اسماعیلیان، ۱۳۶۷ ه.ش، ج ۲، ص ۱۹۲.